

PREDGOVOR

Energija je bila i biće pokretač svih procesa u kosmosu i aktivnosti živih bića na Zemlji. Otuda je snabdijevanje energijom preduslov života i razvoja svakog društva. Pogotovo društva novijeg doba koje karakterišu stalan porast stanovništva i sve veći standard. U tom duhu potrebno je, kako na kratki rok tako i dugoročno, obezbijediti snabdijevanje energijom uvažavajući da ona bude priuštiva, raspoloživa, prihvatljiva i održiva. To ima i svoju cijenu u sve većim ulaganjima u energetiku i u negativnim uticajima na okolinu. Težnja čovjeka da živi višim standardom, što povlači i veću potrošnju energije, može biti opravdana samo dok ne postane sama sebi suprotnost. To se već dešava i ovoj civilizaciji koja je energetske procese stvorila takve ekološke probleme koji bi mogli biti kobni po njen opstanak ako se prekorače dopuštene granice. To je razlog da svijet u cjelini, a i svaka država pojedinačno, u XXI vijeku traga za rješenjem dva povezana, ali i oprečna problema: Kako zadovoljiti narastajuće potrebe za energijom i kako pri tom zaustaviti narušavanje ekološke ravnoteže i negativni trend globalnih klimatskih promjena?

Jedinstven je zaključak svih istaknutih međunarodnih institucija koje se bave razvojem energetike u XXI vijeku da su u sektoru energetike neizbježne radikalne strukturne promjene. U tom cilju razvijene zemlje ulažu ogromna finansijska sredstva za razvoj novih tehnologija koje bi sredinom vijeka riješile oba naprijed navedena problema. Razvoj energetske sektora je preduslov održivog ekonomskog razvoja i životnog standarda, pa time ima važan uticaj na političku stabilnost, strategiju bezbjednosti i nacionalni suverenitet svake države.

Takođe, jedan od ključnih generalnih zaključaka jeste da u osnovi ne postoji energetska kriza već kriza našeg znanja i odgovornosti za budućnost. Stanje u kojemu ćemo se naći zavisi od stepena spremnosti svih društava za koordiniranu akciju, visoke investicije, neophodne naučnotehnološke proboje i, uopšte, prihvatanje koncepta održivog razvoja kao, vjerovatno, jedine spasonosne alternative.

Kad je Crna Gora u pitanju, ona svojom veličinom zanemarljivo utiče na globalne energetske i ekološke procese, ali je izložena svim posljedicama tih procesa. Crna Gora će dijeliti sudbinu Evropske unije, ali i manje razvijenih zemalja. Predviđa se da će uključivanje troškova zaštite okoline podići cijenu energije i za 100%, što će, manje ili više, uticati na troškove i konkurentnost ukupne ekonomije.

Ključ rješenja nove energetske politike su nove tehnologije i odgovornost svih sudionika na nivou država, firmi i građana. Od sposobnosti državnih i naučnih institucija, kao i vitalnosti privrede, zavisice hoće li Crna Gora razvijati neiskorišćene energetske potencijale i hoće li participirati u tehnološki razvoj i koristi koje će donijeti nove tehnologije. Najlošija varijanta je da Crna Gora bude i dalje dominantni uvoznik energije

i kupac novih tehnologija i tako plaća visoku cijenu energije. Potrebno je što prije mijenjati odnos prema planiranju i odlučnosti u realizaciji fizibilnih planova i projekata.

Crna Gora, kao mediteranska zemlja i buduća članica EU, može upravo u oblasti elektroenergetike da aktivira neiskorišćene potencijale i dokaže svoju kompetitivnost na regionalnom nivou. To se u prvom redu odnosi na raspoloživi hidroenergetski potencijal čije iskorišćenje, u okviru integralnih (višenamjenskih) razvojnih projekata, može biti snažna poluga ekonomskog i socijalnog razvoja Crne Gore.

Iz navedenih razloga, jedan od 10 potprojekata makroprojekta *Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti*, koji realizuje CANU, jeste potprojekat *Energija*. Cilj ovog potprojekta je da se, koliko je to moguće, sagleda pozicija Crne Gore u kontekstu dugoročnih globalnih kretanja, te da se donosiocima odluka predlože vizije održivog dugoročnog energetskog razvoja. Ta vizija je na kratki i srednji rok formulisana Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine, usvojenom decembra 2007. Uz inoviranje ove strategije, dugoročno (poslije 2025), energetski sektor Crne Gore bi, zbog sopstvene kompetitivnosti i ukupnog društvenog razvoja, morao pratiti evropske i svjetske trendove. Zbog toga je u ovoj oblasti neophodno, angažovanjem domaćih intelektualnih kapaciteta, generisati i nova znanja.

Ovaj zbornik radova sadrži autorske tekstove 11 saradnika na potprojektu *Energija*. Multidisciplinarni karakter energetike uslovio je da i radovi budu tematski orijentisani na pojedina ključna resursna, tehničko-tehnološka, ekološka, organizaciona i slična pitanja sadašnjeg stanja, glavnih problema i razvojnih vizija energetike svijeta, Evrope i Crne Gore.

Tako se u tekstu prof. dr V. Komnenića i prof. dr S. Jovanovića tretiraju ključna pitanja globalnog uticaja energetike na klimatske promjene, kao i neki putevi svjetske i domaće energetike ka energetskoj održivosti. Prof. dr M. Radulović i doc. dr G. Sekulić su se u svojim radovima bavili mogućnostima korišćenja neiskorišćenog hidroenergetskog potencijala. Dr R. Stanić i V. Kovačević, dipl. ing. geofizike, obradili su energetski potencijal uglja, nafte i prirodnog gasa, dok su prof. dr I. Vušanović i doc. dr R. Vujadinović obradili toplotne bilanse, energetska goriva u transportu, kao i iskorišćenje novih obnovljivih energetske resursa i energetske efikasnosti. Mr Z. Miljanić je obradio sadašnje i prognoziranje energetske bilanse u Crnoj Gori, kao i stanje i perspektive razvoja elektroenergetskih mreža. B. Đurović, dipl. fiziko-hemičar, dala je analizu međunarodne i domaće legislative iz oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promjena, vezanih za sektor energetike. Na kraju, M. Škopelja, dipl. ing. svoj autorski prilog posvetio je tržišnim i regulatornim aspektima energetike.

Prilikom obrade ovih pitanja autori su koristili relevantne međunarodne i domaće razvojne dokumente, počev od Milenijumskih ciljeva, najnovijih IEA studija i publikacija do Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2025, Prostornog plana Crne Gore i brojnih drugih raspoloživih studija i baza podataka. Priloženi tekstovi će predstavljati studijsku osnovu za pripremu konačnog separata na temu *Energija*, u okviru projekta *Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti*.

Rukovodilac potprojekta *Energija*
Prof. dr Ilija Vujošević